

Araştırma Makalesi

İsveç'te Yaşayan Türkiye Kökenli Gençlerin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Bağlantılarda Türkiye Algıları

Mustafa Berkay AYDIN*

ORCID ID: 0000-0002-5948-3954

Öz

Bu çalışmada İsveç'te yaşayan Türkiye kökenli gençlerin Türkiye algıları üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Çalışma daha büyük çaplı olan "İsveç'teki Türkiye Kökenli Gençlerin Gelecek Beklentileri" adlı araştırma projesinin "odak grup görüşmesi"ne ve bu görüşmede özellikle "Türkiye" algısına ilişkin tartışmalara dayanmaktadır. Odak grup görüşmesine 22-30 yaş aralığındaki üç kadın, dört erkek toplamda yedi kişi katılmıştır. Özellikle ekonomik ve sosyo-kültürel olarak iki başlıkta tartışma yürütülmeye çalışılmış, genç Türkiye kökenli göçmenlerin Türkiye algıları üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Gençlerde önceki kuşak göçmenlere oranla Türkiye elbette biraz daha farklı bir tanıma oturmakla beraber, dikkat çekici bir ilişki artırma eğilimi, canlı ve dinamik bir ilgi dikkat çekmiştir. Ekonomik imkanlar açısından "uzaktan da olsa" Türkiye'yi ebeveynlerinden daha farklı "deneyimleyen" gençler, sosyal ve kültürel açıdan çeşitli gerilimler yaşasalar da Türkiye'yle daha gelişkin bağlar kurma eğilimine sahiptir. Bu durum Türkiye açısından da, İsveç'teki Türkiye kökenli gençler açısından da önemli potansiyeller taşıyan bir durumdur.

Anahtar Kelimeler: İsveç, gençlik, Türkiye, göçmenler, Avrupa'daki Türkler

Makale gönderim tarihi: 24.10.2019 Makale kabul tarihi: 08.12.2019

* Dr. Araştırma Görevlisi, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Turkey's Perceptions of Turkish-Origin Youth in Sweden within Economic, Social and Cultural Contexts

Abstract

This study is focused on the Turkey perceptions of young people who are of Turkish origin and living in Sweden. The article is based on the focus group discussion of the larger research project titled 'prospects of young people of Turkish origin in Sweden' and in particular on the perception of 'Turkey.' A total of four men and three women in the 22-30 age range participated in the focus group meeting. In particular, discussions were tried to be conducted on economic and socio-cultural characteristics and focused on the perception of young Turkish immigrants about Turkey. Although Turkey has a slightly different recognition in the youth compared to previous generations of immigrants, the tendency to increase a special relationship with Turkey and a lively and dynamic interest was remarkable. In terms of economic opportunities, young people experience Turkey more differently than their parents. They tend to form more developed ties with Turkey, even if they experience various social and cultural tensions. This situation has significant potential for young people of Turkish origin in Sweden.

Keywords: Sweden, youth, Turkey, immigrants, Turks in Europe.

Giriş

Türkiye'den özellikle Avrupa ülkelerine kitlesele göçün elli yıldan fazla bir geçmişi bulunmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1950'lerde toparlanan Avrupa ekonomisi, 1960'larla beraber ciddi bir emek ihtiyacı ile karşı karşıya kalmıştır. 1960'lardan itibaren devletler arası ikili anlaşmalarla Avrupa'da özellikle Almanya'da ihtiyaç olan emek "çevre" ülkelerden karşılanmıştır. Almanya ile Türkiye arasında 1961 ve 1964 tarihli "göçmen iş gücünü" düzenleyen anlaşmalar (Ünlütürk Ulutaş, 2013: 237) Türkiye toplumu açısından da önemli bir dönüm noktasıdır. Bugün sadece Almanya'da iki buçuk milyondan fazla Türkiye kökenli insan yaşamaktadır. İsveç ile Türkiye arasında ise 1967 yılında imzalanan "işgücü" anlaşması (Anık, Şahin, 2016) bugün için elli yıldan fazla bir geçmişi olan durumu yaratmıştır. Türkiye kökenli göçmenler açısından İsveç, Almanya'daki kadar yüksek sayıda bir göçmen nüfusuna sahip olmasa da, İsveç'teki önemli göçmen kökenli topluluklardan birisi de Türkiye kökenlilerdir.

Elli yılı aşkın süreç içerisinde İsveç'e Türkiye'den göçler, ilk dönem için, neredeyse tamamen 'çalışma' amaçlı ve erkek ağırlıklıdır. Almanya'da da benzer bir durum bulunmaktadır (Ünlütürk Ulutaş, 2013). Zamanla ilk göç eden göçmen işçiler ailelerini de İsveç'e getirmişlerdir. Sönmez'in (2015) İsveç'e ilk giden işçilerden olan ve Türk göçmenlerin sosyal hayatı için de önemli bir figür olan

Abdullah Yücel'in hayat hikayesini anlattığı kitabında da sürece dair örnekler verilmektedir. Bunun yanında konu ile ilişkili bir çalışma yapmak birkaç açıdan kolay değildir. Öncelikle 1960'larda başlayan göç belli bir dönem gerçekleşip daha sonra tamamen kesilmiş değildir. Zaman içerisinde kitlesel işçi göçü ilk dönem olan hızını kaybetse de, 1980'lerden itibaren politik nedenlerle göç etkili bir ivme kazanmıştır. Bunun yanında göçmenler ve kamuoyu arasında "aile birleşim" olarak bilinen "evlilik" yoluyla göçler de sürmektedir. Göçmenlerin Türkiye'den "evlenme"leri sürdüğü için göç bir başka açıdan devam etmektedir. Ayrıca Türkiye'den İsveç'e göç eden kesimler arasında anadil, etnik kimlik ve din çerçevesinde farklılaşan Türkler, Kürtler ve Süryaniler gibi gruplar mevcuttur. Türkiye'nin gündeminden ve politik gerilimlerinden de etkilenen bu farklı kimlikler ilgi çekici kimi durumları ortaya çıkarabilmektedir. Din faktörü temelinde Kürt ve Türk etnik kimliğine sahip kesimler arasında diyalog görece canlı olsa da, Süryani topluluğunun pozisyonu biraz daha farklıdır. Aslında İsveç'te uzun tartışmalar sonucu 1975'de kabul edilen "kültürel çoğulculuk" temelindeki "Göçmen ve Azınlık Politikası" (Kalaylıoğlu, 2009), bu tarihten sonraki politika ve uygulamalarda çok ilginç sonuçlar da ortaya çıkarmıştır. Bu yaklaşım göçmenlerin etnik kimlikleri çerçevesinde kolektif olarak tasnif edilmeleri ve bu aidiyet çerçevesinde kamunun örgütsel ve yasal çerçevesinde değerlendirilmelerini de sağlamıştır (Kalaylıoğlu, 2009: 273-274). Bu durum aslında ilk duyulduğunda "kulağa hoş gelebilir" bir özelliğe sahip olsa da, etnik topluluklar arası ilişkileri farklı bir şekilde etkilemiş, bunun yanında topluluklar arasında tarihsel ve güncel farklı sıkıntıları da beslemiştir. Bu açıdan günümüzde de Türkiye kökenli göçmen grupları arasında etnik temelde çeşitli farklılıklar söz konusudur. Weslin, Türkiye'den İsveç'e gelen göçmenleri zamansal olarak ve etnik farklılıklar temelinde üç ana grupta ele alır. Weslin'in kategorileştirmesinde, ilk grubu ilk dönem emek arzı amacıyla gelen ve etnik olarak genelde Türk olanlar, ikinci grubu ağırlıklı Mardin ve Midyat bölgesinden gelen Süryani'ler ve son grup olarak da Türkiye'den 1980'ler sonrası çeşitli şekillerde gelen ağırlıklı olarak Kürt etnisitesine mensup kesimler oluşturur (2003: 991-992). Bunun yanında İsveç'e gelen göçmenlerin ilk dönemden başlamak üzere ağırlıklı olarak Konya'nın çeşitli ilçeleri ve ağırlıklı Kulu'nun köylerinden oluştuğunu belirtmek gerekmektedir. Kulu'luların oransal ağırlığı toplam Türkiye kökenli İsveç göçmenleri arasında yüksektir.

Bu makalede İsveç'teki Türkiye kökenli gençlerin Türkiye algıları ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarıyla gerçekleştirilen odak grup verileri temelinde ele alınmıştır.

İsveç ve Türkiye Kökenli Genç Göçmenler: Güncel Durum

1960'ların ortasında Türkiye'den İsveç'e çalışma amaçlı ilk göç eden kesimlerin düşük eğitim profilleri, kentsel yaşam deneyimlerinin düşüklüğü dikkat çeker (Levin ve Başer, 2017: 3-4). Bu dönem sonrası çalışma dışı sebeplerle de mülteci olarak İsveç'e gelenler olduğu bilinmektedir. Vera Larrucea'nın makalesinde İsveç'te yaşayan Türk, Kürt ve Süryani olarak tanımlanan farklı kategorilerde gençlerin babalarının göç nedenleri sorulduğunda aile birleşmesi ve iş için diyenlerin toplamı yüzde 80'ler civarındadır (2015: 38). Bu verilerde Türk ve Kürt etnisitesine mensup kesimlerin verileri birbirine yakındır. Aile birleşiminde babalarının geliş sebepleri arasında yüzde 40'tan yüksek oran, Türkiye ile hala canlı duran ilişki ile ilgilidir. Aynı cevaplayıcılarda annelerinin geliş nedeni olarak aile birleşmesi tek başına yüzde 80'lerin üzerindedir. Klasik olarak göç hikayesinde beklenen öncelikle "ailenin erkeğinin" bir yerde çalışması ve tutunması sonrasında memleketinden evlenmesi veya evli olduğu kişi ve çocukları yeni yerleşimine getirmesidir. Burada ilginç olarak aile birleşmesinin ilk kuşak çalışmaya gelenlerden farklı olarak İsveç'te yaşayan kadının yanına gelen "erkek" olarak da şekillendiği gözükmektedir. Vera Larrucea ayrıca Türk, Kürt ve Süryani olarak kategorileştirdiği çerçevede araştırmaya katılanlara ebeveynlerinin etnik kimliğini sorarak, Türkiye kökenli bu kategoriler arasında yüksek bir heterojenlik olduğunu, anne ve baba etnisitelerinin genellikle paralel olduğunu belirtir (2015: 37). Yani Vera Larrucea'ya göre etnik gruplar arasında evlenme pratiği oldukça düşüktür, bunun yanında zaten gruplar "kapalılık" özelliği de taşır. Etnik olarak Türkler gündelik hayatlarında adadillerini kullanmaya diğerlerine oranla çok daha yatkındır. Örneğin gençler arasında yapılan bu çalışmada Kürt ve Süryani etnisitesine dahil edilen gruplarda "kardeşleriyle" kurdukları ilişkilerde İsveçce'yi kullanma oranı yüzde 60'lardan fazlayken, Türklerde bu oran ancak yüzde 28'dir (2015: 95). Bu arada Vera Larrucea'nın da araştırmacılarından birisi olduğu saha çalışmasında yüzde 60'a yakın katılımcının etnik olarak da Türk olduğunu belirtmekte fayda bulunmaktadır. Bugün İsveç'te 45 000'den fazla Türkiye doğumlu kişi bulunmakla birlikte, bu sadece "ilk kuşak"ları temsil eden bir durumdur. İsveç'te doğanlarla birlikte İsveç'te Türkiye kökenli 100 binin üzerinde kişi olduğunu belirtmek mümkündür (Levin ve Başer, 2017: 4).

Vera Larrucea'nın verilerinde, (Süryani topluluğu hariç) yüzde 85'i Türkiye'ye son beş yılda giden (2015: 96), yarısı bir şekilde "Türkiye'de yaşayabilirim" diyen (2015: 98), yüzde 80'i Müslüman kimliğini (2015: 88) güçlü veya çok güçlü diye nitelleyen bir profilin olduğu görülmektedir. Yürütülen bu çalışma çerçevesinde de benzer eğilimlerin dikkat çekici bir şekilde öne çıktığı gözlemlenmekle birlikte "Türkiye'de yaşama" konusu ilerleyen bölümlerde daha ayrıntılı tartışılacaktır. Buna göre Türkiye'de sabit bir yaşam yerine gençlerde günümüzdeki yolculuk yapabilme olanakları da değerlendirilerek Türkiye ile "bağın olduğu" bir hayat tercih edilmektedir.

Akiş Kalaylıoğlu ve Kalaylıoğlu (2017: 189), Türkiye kökenlilerin 1970'lerden 1990'lara dört tip organizasyon üzerinden bir şekilde kendi kimlikleriyle İsveç kamusal hayatında rol oynamaya çalıştıklarını belirtirler. Bunlar; sosyo - kültürel, dini, politik dernek / organizasyonlar ve spor kulüpleridir. Kimi zaman bu farklı kategoriler şüphesiz iç içe geçebilmektedirler. Günümüzde özellikle gençler arasında geçmiş dönemden gelen bu ilişki ağlarından daha fazla "çoklu-kimlikli" sosyal ortamların dikkat çektiğini belirtmek mümkündür. Elbette bu sürecin de dinamikleri bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak "diğer göçmen kökenlilerle" diyalog ön plandadır. İsveç'in "demokratik" yapısı ve anlayışına karşın, Mulnari ve Neergaard'ın da belirttiği gibi (2005) İsveç'te göçmen kökenli kesimlerde ayrımcılığa uğradığını hissetme oldukça yaygındır. Özellikle sosyal hayatta bu durum genel olarak örtük şekilde, ama yaygın olarak bulunmaktadır (Behtoui, 2015). Bunun yanında Abadan Unat'ın günümüzde göçmenlerin, özellikle Avrupa'daki Türkler açısından da, dikkat çektiği "ulus-ötesi" kimliğe sahip olma tepisinin dikkate değer olduğunu belirtmek gerekmektedir. Buna göre günümüzde bu çalışmada da kısmen görüldüğü gibi "ikili" veya "çoklu" kimliklerin çifte vatandaşlık veya benzeri durumları da aşarak daha ulus ötesi yeni bir tipi oluşturduğunu (Abadan - Unat, 2006) belirtmek mümkündür. Bu durum, bu çalışmada da merkezi bir konumda bulunan gençler açısından net bir şekilde gözükmektedir. Bunun yanında durumun kendisi "sorunsuz" bir "küresel yurttaşlık" durumunu da ortaya çıkarmaz. Erbaş'ın da belirttiği gibi günümüzün "göçmen krizi" güncel küresel dünyanın çelişkilerini gösteren önemli bir kanıttır (2018: 145). Abadan Unat'ın kavramsallaştırması günümüzde Avrupa'da yaşayan Türkiye kökenli nüfusun özellikle genç kesimlerinin tekli, ikili kimliklerle tanımlanmasının zorluğuna işaret eder. "Ulus-ötesi" veya "küresel" bir yurttaşlık söyleminde elbette emek ve sermaye arasındaki ilişkiler ihmal edildiğinde eksik bir değerlendirme ortaya çıkabilecektir. Günümüz dünyasında göç sürecini anlamak tarihsel ve makro düzeyde analiz yanında göç öyküleri ve gündelik yaşam düzlemlerinin de değerlendirmeye alınması gerektiğini belirten Erbaş, göçmen krizinin bir neden olmayıp sonuç olduğunu belirterek, "krizlerin göçmenleri" gibi bir kavramı öne sürer (2018: 160). Günümüzde de sadece yeni göçmenlerin dışlanması değil, her ne kadar kendilerini "ulus" kimliklerini aşan farklı bir tanımlama içerisinde bulsalar da göçmen kökenlilerin pratikte farklı biçimlerde "dışlanması" da söz konusu olabilmektedir.

Türkiye kökenli göçmenler İsveç için "yeni" göçmen grupları kategorisinde değildir. Güncel durumda İsveç'te Somalililer, Iraklılar, Afganistanlılar gibi "yeni" göçmen gruplarına kıyasla Türkiye kökenli göçmenler daha "eski" toplumsal kesimleri oluşturur. Örneğin eski Yugoslavya'yı oluşturan ülkelerden gelmiş olan kesimlerle yerleşim zamanı ve toplumsal yer edinme açılarından daha benzer durumdadırlar. Bunun yanında Süryaniler dışındaki Türkiye kökenli göçmenlerin Müslüman kimlikleri, Avrupa'da son yıllarda belirgin bir hal alan İslam karşıtı

söylemlerden daha çok etkilenen bir topluluk olmalarına yol açmaktadır. Özellikle son yirmi yıldır Avrupa’da göç ve göç algısı oldukça önemli siyasal süreçleri de beraberinde getirmektedir. Göç ve göçmenlik sorunu günümüzde “entegrasyon” veya “asimilasyon tartışmalarının çok ötesine geçmiştir. Avrupa’da son yıllarda göç, mültecilik ve göçmen sorunları genellikle radikal sağ dışlayıcı siyasal partilere ayrı bir güç de kazandırmaktadır. İslam karşıtı popülist radikal sağ siyasal partilerin yükselişi ve göçmenlik ile mültecilik süreçleriyle ilişkili olarak sosyal bilimlerde de güncel birçok tartışma mevcuttur. İsveç’te de *Sverigedemokraterna* (SD) adlı sağ popülist göçmen karşıtı söylemleriyle bilinen partinin son yirmi yıldaki yükselişi oldukça dikkat çekicidir. 2002’de yüzde 1’ler seviyesinde oy alan parti, Eylül 2018’de gerçekleşen son parlamento seçimlerinde oylarını yüzde 17.5’e taşımıştır. İsveç her türlü temel hak ve özgürlüklerde “örnek” teşkil eden bir ülkeyken aynı zamanda “dışlayıcı sağ popülist” partilerin Avrupa’da yükselişine oldukça önemli bir örnek teşkil etmektedir. İsveç, 2016 itibarıyla nüfusunun yüzde 25’e yakın kesiminin İsveç dışı bir ülke geçmişine sahip olduğu bir ülkedir (Özdemir vd., 2019: 814). Bu yüksek oranla birlikte günümüz küresel kapitalizminin çıktıları, refah devletinin aşınması bir anlamda geniş kesimler için “göçmenleri” gündeme getirmektedir. IPSOS’un 2017 yılında dünya çapında yürüttüğü *Global Views on Immigration and Refugee Crisis (Mülteci Krizi ve Göç Üzerine Küresel Bakışlar)* adlı ülke karşılaştırmasına dayalı “göçmen” algısına ilişkin çalışmada İsveç verileri göç ve göçmenler konusunda çalışmanın yürütüldüğü ülkeler arasında “teпки” ile öne çıkmaktadır. Örneğin 2011 yılından 2017 yılına kadar yapılan çalışmalar karşılaştırıldığında İsveç “olumsuz” algının arttığı ülkelerin başında gelmektedir (2017: 8). Aynı çalışmada “kamu hizmetleri üzerinde” göçmenlerin olumsuz anlamda baskı oluşturması noktasında 2011’den 2017’ye oransal olarak “endişe”nin en fazla yükseldiği iki ülke Türkiye ve İsveç’tir (2017: 15-16).

İsveç’te SD’nin yükselişi ve bu konuda öne çıkan İslam karşıtlığı, etnik temelli farklılaşma, özellikle Orta Doğu ve Afrika kökenlilere karşı olumsuz tutumla birlikte, İsveç’teki Avrupa kökenli göçmenlerin de destek verdiği görülen SD üzerine güncel ve ilginç çalışmalar mevcuttur (Pettersson, Liebkind, Sakki, 2016 ; Mulinari, Neergaard, 2019). Mulinari ve Neergard’ın çalışmasında Doğu Avrupa göçmenleri, Finlandiya göçmenlerinin SD’de bulunmasının yaygın bir durum olduğu, Hıristiyan, Avrupa’cı bir “dışlayıcı” kimliğin özellikle Müslüman ve Araplara karşı olduğu belirtilmektedir (2019: 235-236). Türkiye kökenliler ve özellikle gençler bu konuda oldukça ilginç bir pozisyonda durmaktadır. Bir yandan tam olarak “içeriden sayılmadıklarını” hissetmekle birlikte genel olarak yeni göçmen gruplarından kendilerini ayırma eğilimine de sahiptirler. İslam karşıtı söylem ve pratiklerden olumsuz etkilenmelerine karşın Türkiye kökenliler açısından “yeni göçmenlere” tepki çeşitli şekillerde mevcuttur.

Özdemir, Özdemir ve Stattin'in İsveç'in Örebro kentinde 18 yaş altı özellik-
le yedinci ve sekizinci sınıf göçmen kökenli öğrencilerle ilgili "etnisite" temelli
"rahatsız edilme"/tacize uğrama durumuna ilişkin araştırmalarında, genel ola-
rak "taciz" edilme, rahatsız edilmenin göçmen gençler açısından yoğun olarak
hissedildiği, bunun da "şiddet eğilimini" güçlendirdiği belirtilmektedir (2019:
818). Araştırma yapılan ergen-gençlerin yüzde 82'si etnik köken nedeniyle bir
şekilde ayrımcılığa, tacize uğradığını düşünürken, erkeklerde bu oran daha fazla
görülmüştür. Ayrıca az sayıda göçmen öğrencinin olduğu okullarda oran daha da
yüksektir (2019: 816-817). Behtoui'nin belirttiği şekilde (2015: 70) Türkiye kökenli
18-35 yaş arası erkek göçmen gençlerin özellikle kamusal alanın kullanımında
"ayrımcılığa" tabi tutulduklarına inanma oranları yüzde 40'lar civarındadır. Beh-
toui'nin çalışmasında aynı yaş grubundaki kadınlarda bu oran sadece yüzde 8'dir
(2015: 70). Ayrımcılık anlamında İsveç'in "yerli nüfusunun" fiziki görünümünün
"görece" homojen olması ve yabancıların fiziki olarak da gündelik hayatta "be-
lirgin" olmaları ilginç bir durum yaratmaktadır. Özellikle "erkek"lerde bu oranla-
rın yüksek olması dikkate değer bir durumdur. Türkiye göçmenleri arasında da
İsveç'teki "örtük", "kibar", "açıktan gösterilmeyen" ayrımcılığın gençler arasında
daha fazla hissedilmesi söz konusudur. Çünkü öncelikle ebeveynlerinin beklenti
ve hedeflerinden daha farklı olarak, büyüdükleri ülke ile ilgili beklentileri aslında
daha fazladır. Çalışmaya katılan gençlerin neredeyse tamamı Türkiye'deki dizi-
lerin bir kısmını takip eden, Türkiye siyasetiyle İsveç siyasetinden daha ilgili gö-
züken, müzik ve futbol alanında Türkiye gelişmelerini önemseyen bir profildedir.

Yöntem

Bu makale 2018 Ocak ve Eylül ayları içerisinde İsveç'te, ağırlıklı Stockholm'de
gerçekleştirilen bir araştırma projesinin özellikle odak grup çalışmasındaki "Tür-
kiye algısı" kısmı etrafında şekillendirilmiştir.¹ Araştırma boyunca İsveç'te Sto-
ckholm dışındaki kentlere de görüşme amaçlı gidilse de görüşmelerin ve göz-
lemlerin büyük ağırlığı Stockholm'de gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda Türkiye
kökenli kesimlerin yoğun olarak yaşadığı iki ayrı bölgede, birisi Stockholm'ün
kuzeyindeki Kista (3 ay) diğeri Stockholm'ün güneyinde kalan Flemingsberg (5.5
ay) bölgelerinde araştırmacı da ikamet etmiştir. Bu bölgelerde ikamet etmenin
gözlem, ilişkiler ve gündelik yaşama katılma anlamında çok önemli katkıları ol-
muştur.

¹"Living Conditions and Future Expectations of Young Turkish Immigrants in Sweden" adlı araştırma projesi TÜBİTAK 2219 'Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı' çerçevesinde desteklenmiştir. Araştırma çerçevesinde 200'e yakın anket uygulaması, 50 derinlemesine görüşme ve bir odak grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Geniş anlamda "gelecek beklentileri" üzerinde durulan araştırmanın odak grup görüşmelerindeki 'Türkiye algısı' kısmı, bu araştırmanın diğer verileri de yer yer ele alınarak tartışılmaya çalışılacaktır.

Çalışma Grubu ve Veri Toplama Süreci

Araştırmanın diğer öne çıkan verileri üzerinde durulmakla beraber esas olarak Türkiye kökenli 18 – 30 yaş arası gençlerde güncel olarak ve gelecek tahayyülleri çerçevesinde Türkiye algıları üzerinde odaklanılmıştır. Bu anlamda 29 Temmuz 2018’de Stockholm’de gerçekleştirilen odak grup çalışması temel alınmıştır. Geniş çaplı araştırma için de oldukça önemli bir kaynak teşkil eden odak grup çalışmasına katılan kişiler, Stockholm kenti ve çevresinde ikamet eden gençlerden seçilmiştir. Buna karşın yaklaşık beş aylık bir araştırma süreci sonrasında farklı kesimler, kategoriler ve temsiller etrafında katılımcıları belirleme imkanı doğmuştur. Çünkü öncesinde 200’e yakın anket görüşmesi, yine öncesinde yapılan onlarca derinlemesine görüşme sonrasında odak grup için değerlendirilecek ve katılımı teklif edilecek isimlerin seçim süreci görece sağlıklı ve aynı zamanda avantajlı olmuştur. Birbirlerini tanımamalarına, aynı “dar çevre” içerisinde olmalarına dikkat edilen katılımcıların aynı zamanda toplam Türkiye kökenli göçmenler içerisindeki farklılıkları da yansıtmasına dikkat edilmiştir. Görüşmenin gerçekleştirileceği mekan daha önce katılımcıların hiçbirinin sıklıkla kullanmadığı ve aşına olmadığı bir yer olarak belirlenmiştir. Bu anlamda mekana ilişkin kimi katılımcıların aşinalığının görüşme sürecini etkileyebileceği düşünülmüştür. Davet edilen katılımcılardan bir tanesi son anda bir mazeretle katılamamış, toplamda yedi katılımcı ile odak grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Yedi katılımcının yaşları 22 ila 30 arasında değişmekte, 3 kadın ve 4 erkek katılımcı bulunmaktadır. Tablo 1’de katılımcıların özellikleri sunulmuştur.

Tablo 1. Odak Grup Katılımcıları

Odak Grup Katılımcıları	Yaş	Statü - İş	Doğum Yeri ve İsveç'te Geçirilen Toplam Süre
Kadın - 1	22	Öğrenci (Üniversite) / İşçi (Geçici/ Hizmet Sektörü, özellikle fast food ve kafe sektörü)	İsveç / 22
Kadın -2	28	Kamu Görevlisi (Memur)	İsveç / 28
Kadın -3	20	İşsiz	Türkiye / 10
Erkek -1	30	Küçük İşletme Sahibi (Küçük bir restoranın düşük pay sahibi ortağı)	Türkiye / 12
Erkek -2	27	İşçi (Kamu sektörü - posta)	Türkiye/ 21
Erkek -3	24	İşçi (Hizmet sektörü - restoran)	İsveç / (düzensiz) (Ailevi nedenlerden bir süre Türkiye'de yaşamış. Doğum yeri İsveç ama iki defa uzun süreli Türkiye'de ikamet edip tekrardan gelmiş)
Erkek-4	20	Öğrenci (Üniversite)	İsveç / 20

Bu makaleyi oluşturan veriler esas olarak 2018 yılında gerçekleştirilen geniş çaplı bir araştırmanın “odak grup” görüşmesine dayanmaktadır. Sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamında “Türkiye” algıları üzerinde durulan Türkiye kökenli gençlerin farklı açılardan Türkiye'ye bakışları üzerine odaklanılmıştır. Çalışmanın odak grup verilerine dayanmasının en büyük yararı doğrudan katılımcıların “açıklamaları” ve “akıl yürütmelerini” öğrenmek değil, bunun ötesinde odak grup görüşmesi gibi bir etkileşim ortamında düşüncelerinin temellenme süreçlerinin ve temel değerlendirme kriterlerinin daha kolay elde edilebilmesidir. Bu görüşme öncesi yürütülen saha çalışmasında ise genel olarak İsveç'te yaşayan Türkiye kökenli gençlerin genel profilleri üzerine ciddi bir bilgi birikimi sağlanmış, bu sayede gerçekleştirilen odak grup görüşmesine davet edilen gençler bahsedilen kategorinin renkliliğini sağlayabilecek şekilde belirlenmiştir.

Odak grup çalışması verilen aralarla beraber altı saatten fazla sürmüştür. Esas olarak ekonomik, sosyal ve kültürel gelecek beklentileri üzerinde durulan görüşmede son bölüm Türkiye algısına ilişkin olmuştur. Elbette diğer bölümlerde de Türkiye'den bahsedilmesine karşın odak grup görüşmesinin sonundaki kısım oldukça verimli ve canlı geçmiştir. Gerçekten de Kamberelis ve Dimitriadas'ın odak grubun önemli avantajı olarak belirttikleri “sinerjik potansiyeller” ve bunun ortaya çıkardığı derinlik (2005: 903) tüm odak grup çalışması boyunca dikkat çekmiştir. Göç araştırmalarında odak grup görüşmelerinin “kamusal düşünme” forumları olarak değerlendirilebileceğini belirten Frisina (2019: 223), bunun yanında odak grup görüşmelerinin bireysel görüşmelere kıyasla araştırmacıya “yalnızca gündelik deneyimler hakkındaki öyküleri sunmakla kalmaz, aynı zamanda bu öykülerin üretildiği etkileşimsel bağlamı gözlemlene olanağı” (Frisina, 2019: 222) sağladığını belirtir. Bu çalışma çerçevesinde ele alınan odak grup çalışmasında da gözlenen “etkileşimsel bağlamın” genel değerlendirme açısından oldukça önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Özellikle son bölüm, katılımcıların birbirlerine alışmaları, ortama alışmalarının da etkisiyle daha da verimli olmuştur. Bu anlamda özellikle ekonomik, kültürel ve sosyal bağlamda kendileri için Türkiye'nin nasıl bir temsile sahip olduğu üzerinde durulmuştur. Görüşme sürecinde kimi katılımcıların elektronik ses kaydına sıcak bakmamaları dolayısıyla, zaman zaman kayıt alınsa da, ağırlıklı olarak “not tutma” şeklinde toplanan veriler, sosyal - kültürel ve ekonomik değerlendirmeler olarak önceden sınırlandırılan alanlarda ele alınmaya çalışılmıştır. Moderasyon sürecinde grup dinamiğinin ve iç tartışmaların sağlıklı yansiyabilmesi için “yumuşak” olarak değerlendirilebilecek bir moderasyon yönetimi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

"Gelişmişlik ve Azgelişmişlik" Ekseninde "Türkiye" Algısı

Öncelikle belirtmek gerekir ki, araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde gençlerin Türkiye'nin ekonomik gelişmişlik durumuna ilişkin "ebeveyn" anlatılarından farklı deneyimleri söz konusudur. Buna göre bir kısmının kendi kişisel tarihinden de hatırladığı, bir kısmının ebeveynlerinin anlatılarından bildiği "azgelişmiş" Türkiye ve "gelişmiş" İsveç tanımlaması çoğu genç açısından kabul edilebilir bir durum değildir. Odak grup çalışmasında da katılımcıların genel olarak üzerinde mutabık kaldıkları önemli durumlardan bir tanesi Türkiye'nin son yıllarda "daha gelişmiş" olarak tanımlanmasıdır. Bu tanımlamada rol oynayan önemli durumlardan bir tanesi günümüzde teknoloji ve iletişim alanındaki gelişmeler ve küreselleşme çağında birbirlerine benzeyen sosyal gerçeklikler olduğu kadar; bir sebep de İsveç'te yaşayan ve Türkiye'yi kısa süre deneyimleyen gençlerin özellikle döviz kuruna bağlı olarak maddi avantajlarıyla Türkiye'nin "gelişmiş" yüzünü daha fazla görmeleri ve orta ve orta üst sınıf yaşam alanlarını deneyimlemeleridir. Bu konuda odak grup görüşmesinde Türkiye'nin "şaşırtıcı gelişimi" katılımcıların birbirlerini onaylama eğilimleri oldukça yüksek olmuştur. Türkiye'den İsveç'e ilk göç eden kesimlerin ve sonrasında devam eden göç sürecinin "emek" temelli olması, aynı zamanda ilk göçmenlerin kentsel yaşam deneyimlerinin az ve eğitim durumlarının düşük olması (Levin ve Başer, 2017: 3) hatırlandığında bugünün gençlerinin referanslarının da farklı olması anlaşılabilir. Önceki kuşaklar yoksulluğu daha sert deneyimlerken, köyden kasabaya bile gitmemiş kimselerin kırsal alandan doğrudan metrosu olan, deniz üzerine köprülerle kurulmuş Stockholm'den "büyülenmeleri" doğalken, Stockholm'de büyümüş gençlerin Türkiye'yi deneyimlemeleri daha farklı olmaktadır.

Erkek -2- ...Ben de hep gittim geldim, yani boş yılım yoktur. Arkadaşa katılıyorum (y.n.)

Kadın-1 (Türkiye'nin geçmişe göre artık çok gelişmiş olduğunu ailesinin de belirttiğini hatırlatıyor). İsveç'te olup da Türkiye'de olmayan ne var? Hatta daha çok belki, gerçekten... Ben küçükken, buraya gelirken böyle değildi, okula burada başladım mesela. Yazları gittiğimde memlekette (y.n. Kulu) Türkiye'deki okul imkanlarını anlatırlardı, farklıydı. Yollar, arabalar zamanla çok değişti. Türkiye imkanları olan ülke, çok açık... Yazın mesela görüyorum (y.n. Antalya bahsediliyor), orada yani ne eksik var. İsveç'te bak çoğu yerde bulamazsın. İstanbul ayrı zaten. Bizim millet zamanında görmemişti yani, şimdi tatile gittiğinde ne şaşırtacak? Yani ben mesela, sene 2000 falan gibi, kıyafetimiz oynayacağımız falan olurdu az da olsa, o bile farklı gelebilirdi. Türkiye'de şimdi gitsen mesela ne farklı gelecek oradakilere?

...

Kadın -3 – Türkiye'de tabi çok şey değişti doğru. Ben çok zorlandım burada, okulun ortasında geldim, 10 seneden fazla oldu ama 10 yılda Türkiye'yi takip ettim geliyor. Belki şimdiki imkanlar olsa gelinir miydi?... Tabi oradan da kuzenlerim arkadaşlar var, çok şikayet ediyorlar. İş yok diye mesela, ama gittiğinde öyle yokluk da görmüyorsun.

Kadın -2 – Evler mesela, yani kimin İsveç'teki evi Türkiye'deki normal evlerden daha güzel yani? Yani ben bu konuda değişimi de gördüm. Nereden nereye? Sadece yol, araba da değil...

...

Kadın- 2 -- ... Yani ekonomi diyorsunuz, bence İsveç'ten de canlıdır Türkiye. Burada çok oturmuş bir sistem var. Türkiye'de yok gibi ama daha canlı, yani daha yaratıcı, hareketli. Ekonomi denilince tabi, biz burada yetişenler Türkiye'de yapamaz ama, yani biz beceremeyiz, alışamayız... Sert...

Erkek - 1-- Doğru yani buraya alışan Türkiye'de nasıl yapacak? Hep yaşıyoruz, ki olmuyor. Yani ben küçükken de çalışırdım, orada hayat daha sert tabi, o yüzden bir süre sonra kandırılıyor gibi hissediyorsun.

Gençlerin konut imkanlarına özellikle vurgu yaptığı görülmektedir. Kişisel deneyimlerini aktarırken Türkiye'ye her gittiklerinde yeni bina ve inşaatla karşılaşmalarını belirtmişlerdir. Gerçekten özellikle konut açısından Türkiye'nin son on yılda önemli bir değişim geçirdiğini de belirtmek mümkündür. KONDA'nın 2008-2018 yılları arasında “yaşam tarzları” üzerine yürüttüğü karşılaştırmalı çalışmada 2008'de yaklaşık nüfusun 33'ü apartmanda ve yüzde 3'ü “sitede” yaşarken, 2018 itibarıyla bu oran apartman için yüzde 60'a, site yaşamı için ise yüzde 6'ya çıkmıştır (<https://interaktif.konda.com.tr/tr/HayatTarzlari2018/#3rdPage/2>).

Türkiye'nin gelişmişliğine ilişkin vurgular genellikle önemli derece paralellik taşıırken çalışmanın 2018 Temmuz'unda gerçekleştirilmesi ve 2018 yazındaki Türk Lirası değer kaybı sorunu görüşmede farklı çıktılara da yol açmıştır. Tartışmanın yönlendirilmesi açısından zaman zaman Türkiye içi siyasetin yansımaları odak grup görüşmelerinde etkili olmuştur. Kimi zaman müdahalelerde bulunan duruma ilişkin “genel ekonomik kalkınma ve imkanların” olması noktasındaki uzlaş, Türkiye'de kaynak paylaşımı ve genel ekonomik yapı üzerine farklı görüşlerin de ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ekonomide “adalet”, “adil paylaşım” noktasında Türkiye'de sıkıntılı olduğu genel kabul görmekle birlikte, Türkiye'nin kalkınmasının gelişmiş ülkeler tarafından arzu edilmediği ve dolayısıyla yaşanan problemlerin nedeninin bu olduğu da kimi katılımcılar tarafından vurgulan-

mıştır. Genel olarak “ekonomik imkan” ve “alışveriş imkanları” konusunda katılımcılar açısından etkileyici olan Türkiye, çalışma şartlarının değerlendirilmesi açısından ise çok da “arzu edilir” bulunmamıştır. Özellikle kimi işlerde çalışma saatleri ve ücretler kendileri için “anlaşılması zor” bir durum yaratmaktadır. Bu noktada katılımcıların Türkiye deneyimlerinin yaz aylarında yoğunlaştığını, ailelerinden farklı olarak aile kökenlerinin bulunduğu memleketleri olan yerleşimden çok, İstanbul veya Antalya başta olmak üzere tatil bölgelerini deneyimlediklerini hatırlamakta yarar vardır. Bir yandan da İsveç’te edindikleri maaş, burs veya “harçlıkları” itibariyle gençler, Türkiye’de alım gücü açısından döviz kuru farklılıkları nedeniyle oldukça güçlü durumdadır. Dolayısıyla İsveç’te sürekli olarak deneyimleyemedikleri gündelik hayattaki daha konforlu imkanlara Türkiye’de ulaşmaları kolay olmaktadır. Aynı zamanda genel olarak Türkiye bağları sürekli olan gençler açısından İsveç zamanları iş, okul ve rutinlerde geçerken Türkiye “tatil” için gidilen bir yerdir. Buna karşın Türkiye’de çalışmak veya iş yapmak noktasında kendilerini çeşitli açılardan eksik hissetmektedirler. Bu konuda katılımcılardan Erkek -4’ün söyledikleri ilginçtir:

Erkek - 4 -- ...Yani evet öyle de (y.n. Türkiye’nin artık gelişmiş ülke olarak kabul edilmesi), ben mesela okul bitirince Türkiye’de yapamam. Yani biliyorum. Yalan da çok yani, kandırma durumu, güvenemiyorsun. Ben burada doğdum büyüdüm (y.n. İsveç) ama hep Türkiye ile büyüdük. Ama yani tam anlayamıyorsun, yabancısın gibi. Hemen seni anlıyorlar, güvende problem oluyor. Yani ticaret yapsan mesela mümkün değil, kontrol değil olay. Çok doğal olmuş yani.

Ekonomik olarak dinamik ve gelişen bir ülke olarak görülen Türkiye gençler açısından “adaptasyonu” zor bir ülke aynı zamanda. Gençlere göre, İsveç’te gündelik hayat dahil olmak üzere her şeyi sarıp sarmalayan “kurallar”ı, Türkiye’de ekonomi alanında, piyasa alanında dahi bulmak zordur. Sosyal olarak bu “belirsizlik”, “kural dışılık” bir bakımdan gençler için ilgi çekici olabilirken, ekonomik anlamda “güvensizlik” de yaratmaktadır. Ama genel olarak Türkiye, genç Türkiye kökenlilerin gözünde “imkansızlıkların” olduğu bir yer değildir. Ekonomik açıdan büyük gelişme göstermiş ama aynı zamanda biraz kuralsız, adil bir ekonomik dağıtım mekanizmasının ve çalışma ilişkilerinin ise sınırlı olduğu bir ülkedir. “Ekonomi” başlığı üzerinde gençlerin aklına özellikle “kalkınma” ve “imkanların” gelmesi ise elbette rastlantı değildir. Türkiye’de genel olarak “tüketici” kimlikleriyle bulunan katılımcılar “üretim” ve “çalışma” ilişkilerini deneyimlememektedir. Buna karşın çalışma ilişkilerine ilişkin duyum ve gözlemleri de bulunmaktadır. Özellikle İsveç’te görece korunaklı “refah devleti” imkanları yanında Türkiye’deki çalışma koşulları gençlere oldukça “zor” gelmekle beraber, ekonomik potansiyel üzerine algılarının oldukça pozitif olduğu gözükmektedir.

Türkiye'nin "Sosyal Cazibesi" ve Kültürel Algılar

Odak grup katılımcılarının genel olarak Türkiye'de en etkilendikleri ve kimi durumlarda uyum sağlayamamaları da beğendikleri durum Türkiye'de kimi katılımcıların ifadesiyle canlı, hareketli ve "sürprizli" sosyal hayattır. İsveç'teki yaşamlarıyla karşılaştırıldığında esnek olan, insanların gündelik ilişkilerinin daha hareketli olduğu bir ortam olarak Türkiye katılımcılar açısından dikkat çekmektedir. Bu konuda toplumsal cinsiyet ekseninde bir algı farklılaşması olduğundan da bahsetmek mümkündür.

Türkiye hakkında algı ve hislerin oluşumunda "sosyal yaşam" olarak adlandırılabilir, gündelik ilişkileri, insan ilişkilerini, trafikteki diyaloglardan boş zaman faaliyetlerine kadar geniş bir alanı temsil eden alana dair yaklaşımlar temel gözükmektedir. Katılımcıların tamamının Türkiye'ye ilişkin "olumlu" bir algıya bu alanda sahip olduklarını belirtmek mümkündür. İki katılımcının politik sebepler ve etnik kimi meselelerden dolayı "mesafeli" genel duruşlarına karşın, Türkiye üzerine sosyal ilişkiler boyutunda değerlendirmelerinde diğer gençlerle benzer bir aidiyet ve bağ ilişkisine sahip oldukları da dikkat çekmiştir. Kişisel hikayelerin, deneyimlerin anlatılmasında neredeyse tüm katılımcılar "eğlenceli" kimi anılarını aktarma eğilimine girmişler, Türkiye'nin esnek ve kendilerince dinamik sosyal hayatına dikkat çekmişlerdir.

Erkek - 3 - (Konuyla temas eden politik eleştirel kimi vurguların ardından)... Türkiye'de trafik bambaşka örnek olarak. Yani bir şekilde hayatta kalıyorsun, ben de bir iki günde alışıyorum. İlk gün şok yaşıyorsun, bir de insanlar için İsveç'te trafik kavgası yok, ama Türkiye'de yani bir korna çalsan başka bir anlamda... Ben seviyorum yani, İsveç'te evet çok güzel ama araç gibisin, robot gibisin... Arkadaşlarla görüşmek de öyle, şimdi burada resmi görüşme gibi buluşma ayarlanıyor falan biz yine kendi içimizde daha iyiyiz ama Türkiye gibi de değil, orada sonu belirsiz bir görüşme, anlık da karar veriliyor. Yani İsveç'te ben de belki buralı gibiyim, ama Türkiye'de öyle olamazsın. Senin de şaşırдыңın (kendisinin önceden bildiği araştırmacının İsveç'te sosyal hayattaki standart ve çok belirlenmiş durumlara ilişkin değerlendirmeleri) durum gibi yani burada yirmi gün sonraya buluşma ayarlıyorsun falan, buraya gideriz diye. Biz memlekette (Konya - Cihanbeyli) arkadaşlarla gece bir anda 'haydi falan diyerek' İstanbul'a gidiyoruz yani o kadar diyeyim....

Murat Erdoğan, Avrupa'daki Türkiye kökenli göçmenleri tartıştığı makalesinde literatürdeki "diaspora" tartışmasına dikkat çekerek, genel olarak yurt dışında bulunan Türkler bakımından anavatan ile güçlü bir "gönül bağı" olduğunu belirtir (2015: 123). Bunun sebepleri arasında yurtdışındaki Türklerin genel olarak Avrupa'da bulunmaları ve Avrupa'nın Türkiye ile olan coğrafi yakınlığı, çok sık-

lıkta yapılan karşılıklı ziyaretler, medya organlarının takibinin mümkün olması, Avrupa'da genel olarak dışlayıcı politikaların bulunması, Türk devletinin "insanına" sahip çıkması gibi durumları saymaktadır (2015: 123-124). Özellikle "sık yapılan ziyaretlerin" bu gönül bağı üzerinde oldukça etkili olduğundan bahsetmek mümkündür. Ziyaretlerin niteliği geçmiş dönemlere önceki kuşaklara göre bir miktar değişse de gençler açısından Türkiye'nin farklı bir çekiciliği bulunmaktadır. Önceki kuşakların daha çok "memleket" ziyaretleri, yerini İsveç'teki örnekte İstanbul gibi büyükşehirlere, Antalya gibi turizm merkezlerine ziyaretlere bırakmaktadır. Bunun yanında önce 1990'larda çok gelişen "uydu yayınları", sonrasında internet çağında sınırlar arası iletişimin kurulmasını kolaylaştıran iletişim imkanları aracılığıyla Türkiye'nin takibi çok daha kolaydır. Bu da gençler dahil olmak üzere göçmenlerin bağlarını artırıcı bir özellik yaratmaktadır. Bunun yanında Türkiye devletinin vatandaşlarına ve insanlarına "sahip" çıktığına ilişkin özel bir vurguya genel olarak rastlanmamıştır. Göçmenler bu açıdan sosyal hayatta aşağıdan, kendiliğinden bir gönül bağı zemini oluşturmaktadırlar. Bu arada özellikle Gençlik ve Spor ile Dışişleri Bakanlıkları ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın son dönemde hızlandırdığı projesi "Yurtdışı Türkler Gençlik Kampları" projesi ilgi çekicidir. Katılımcılar arasında bu ve benzeri kampa katılan bulunmasa da projenin bilinirliği yaygınlaşmakta ve gençlere oldukça makul gelmektedir.

Gençler açısından Türkiye'de görülen en önemli noktalardan birisi insani ilişkilerdeki sıcaklık ve samimiyet olarak görünmektedir. Avrupa'da kuralların, bürokrasinin, formelliğin ve modernizmin uygulanışının birçok faydasını görmekte ve yaşamakta olan gençler için Türkiye, planlaması ve kuralları esnek olabilen, duyguya daha fazla yer açan bir ilişki ağını da temsil eder. Bunun yanında Türkiye "siyasal" ortamı yalnızca sabit etnisite, bölge veya kimlik tartışmalarının yarattığı durumdan değil kendi iç gerilimiyle varlığını odak grup çalışmasında da hissettirmiştir. Türkiye'de seçim süreci yaşanan bir dönemde ve dönemin hemen ardından yapılan çalışmada bu durumun ortaya çıkması normal olmakla birlikte, Türkiye iç siyasetinin dilinin ve gündeminin yurtdışında yaşayan Türkiye kökenlileri de fazlaca etkilediğini belirtmek gerekmektedir. Sosyal alana yönelik tartışmalar sıklıkla siyasal gündeme de kayabilmektedir.

Kalaylıoğlu'nun özellikle vurguladığı şekilde (2009), 1975'te İsveç'te kabul edilen "çok kültürlü" göçmen politikası ve "etnik" kimlikle siyasal ve sosyal süreçlere dahil edilen anlayışın daha önce belirtildiği gibi amaç dışı çıktığı da olmuştur. Kendi içerisinde "etnik" kimliği öne çıkaran, kapalı komüniteler yaratma gibi çıktılar aynı zamanda İsveç'e entegrasyonda da farklı sıkıntıları doğurmuştur. Bunun yanında İsveç'te farklı göçmen grupları temelinde yapılan çalışmalarda da "etnik" temelli birlikteliklerin önemine vurgu yapılmaktadır. Cederberg İsveç'te "etnik birliktelik" (*co-ethnic*) temelli ilişki ağlarının göçmenler açısından önemine ağırlıkla Boşnak, Somalili ve Arnavut göçmenler üzerinde gerçekleştir-

diği çalışmasından örnekler verir. İş bulma, yerleşme gibi temel kimi durumlarda destek olan bu ağlar bir süre sonra özellikle genç göçmenlerin İsveç toplumuna aidiyetinde sorunlar da yaratmaya başlar (2012: 63-64). Cederberg özellikle genç göçmenler üzerinden bu durumu açıklamaya çalışır; genç göçmenlerde kendi ait oldukları çevre dışında diyalog kurma arzusu oldukça yüksektir (2012: 64-65). İsveç'in "yerlileri" yerine, diğer göçmen gruplarına mensup kesimlerle diyalog ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada da Türkiye kökenli gençlerin önceki kuşaktan farklı olarak daha fazla komünite dışı ilişkilerinin olduğu görülmektedir. Türkiye ziyaretlerinde katılımcı yedi kişiden dördü daha önce kendisine yakın bir Türkiye kökenli olmayan arkadaşını Türkiye'ye götürmüştür. Bu durum Cederberg'in tartışmaların da çıkarılacağı gibi (2012) genç göçmenlerin sosyal sermayelerini geliştirmeye yönelik de bir tutum gibi gözükmektedir. Önceki kuşaktan farklı olarak daha fazla "İsveç"li olan ama tam olarak "kabul görme" noktasında endişeleri olan gruplar benzer sıkıntıları yaşayan kesimlerle yakınlaşmaktadır. Geçmiş dönemlerde erkek göçmenler arasında daha popüler olan dernek formundaki kahvehanelerdeki sosyalleşmeler daha genç kuşaklar için daha az geçerli durumdadır. Bu açıdan kendi Türkiye algıları da sadece sabit ilişkilerin yürütüleceği sabit bir köken coğrafyası değil, bir taraftan daha fazla öğrenilmek istenen, deneyimlenmek istenen kimliğin önemli bir bileşenidir. Genç göçmenler bu algıyla Türkiye'de sadece kendi esas kökenleri olan coğrafyalar veya o bölgenin insanları yanında daha geniş bir sosyalliğe de açık haldedirler.

Genç kadın göçmenlerin ise hem Türkiye hem İsveç değerlendirmelerinde erkeklere göre kayda değer şekilde, "toplumsal cinsiyet" temelli farklı tutumları söz konusu olmuştur. Özellikle Türkiye'deki sosyal hayat ve kültürel zemine ilgileri olmakla beraber, kendilerinin daha fazla sınırlandırılma durumuyla karşılaştıklarını da sıklıkla belirtmektedirler. Zaman zaman sosyal çevre ve ailede sorunlar yaratsa da İsveç'te alışılan "bireysel" karar alma özerkliğinin Türkiye bağlamında biraz daha daraldığı belirtilmektedir. Görüşmede bir katılımcının ilginç vurguları şu şekildedir.

Kadın -1 -- ... Türkiye'ye bayılıyorum tabi ama kadın olmak da zor. (Bir erkek katılımcının 'espri' yapma çabasıyla feminizm vurgusu yapması üzerine) ... Hayır, yani sadece feministlikten değil, ayrıca feministim tabi (Gülüşmeler). Yani ben İsveç'te üniversitede okuyorum, dönem dönem çalıştım hep. Gider gelirim falan, kendim özgür bir insanım. Yani Türkiye'de aile bile değişiyor, bizim erkekler de değişiyor. Yani burası Türkiye falan gibi. Erkekler için daha kolay bir ortam, kesinlikle bizim memlekette (Kulu) çok zaman geçirmek istemiyorum. Yani tanıdığın insanlar değişiyor. Kalabalığa karışmak vardır ya onu seviyorum yani...

Moderatör – Kalabalığa karışmak derken?

Kadın – 1-- Yani mesela İstanbul'a gideyim, işte Ankara'yı göreyim gibi. Geçen yıl Ege tarafına gittim mesela, hatta okuldan arkadaşım, Türkiye kökenli değil, önceden görmemiştim. Etkilendim, hiç görmemişiz. Onun gibi. Yani sadece bir yere yıllarca gitmek değil, çocuklukta hep öyleydi. Evet yani seviyorum ama keşfetmek isterim yani... Bu arada yani demin dediğim şey, bizim (Türkiye kökenli) erkekler normalde İsveç'li erkeklerden maço tabii, ama Türkiye'ye gelince daha da böyle maço oluyorlar, onu da belirtmek gerek yani... Tanıyamıyorsun (Gülüşmeler).

Kadın katılımcının belirttiğine benzer şekilde Almanya'da Aachen ve Duisburg kentlerinde 15 Türkiye kökenli kişi ile yapılan görüşmeler çerçevesinde “gurbetçi” algısı üzerine araştırma yapan Yılmaz da Avrupa'da yaşayan Türklerde yaygın olduğu düşünülen “vatan hasreti” söyleminin değişmeye başladığı belirtilir (2017: 1484). Yılmaz'ın çalışmasında görüşmecilerin yer yer yabancılik çektiklerini belirtmeleri, “memlekete değil tatile gittiğini” anlatan görüşmeci benzeri örnekler (2017: 1486) bu çalışmadaki kimi bulgularla benzerdir. Bunun yanında Almanya gibi Türkiye kökenlilerin sayısının iki buçuk milyonu aştığı söylenen bir ülke ile İsveç arasında da farklılıkların olması oldukça normaldir. Çalışmada “Almanci” ve “gurbetçi” gibi ifadelerin Türkiye kökenli göçmenler üzerindeki etkilerine odaklanan Yılmaz, bu kavramların kimi zaman rahatsız edici olduğunu, kimi zaman ise tanımsal olarak havada kaldığını görüşmecilerin ifadelerini sunarak hatırlatır (2017: 1486 -1487). Gerçekten de “gurbetçi” ifadesi özellikle “genç” kuşak Türkiye kökenliler için ne kadar anlamlı bir ifadededir? Büyük kısmı hayatının neredeyse tamamını, eğitim, iş ve sosyal hayatını İsveç'te inşa eden insanlar için elbette “gurbet” ifadesi ilk kuşak çalışmaya gelen işçiden farklıdır. Yılmaz, birinci kuşak için “vatan” kavramının Türkiye merkezinde sürdüğü, fakat “ikinci ve üçüncü” kuşakta “vatan” tanımının değiştiğini belirtmektedir (2017: 1488). Bu değerlendirmeye İsveç'te yapılan odak grup çalışması ve genel olarak araştırma verileri çerçevesinde kısmen katılmak mümkündür. Buna karşın ortaya yeni bir ilişkisel durum da çıkmaktadır. “Memleket” ve “vatan” gibi kavramların içerikleri başka şekillerde doldurulabilmektedir. Bu arada örneğin İsveç'teki göçmen grupları üzerine farklı araştırmalara bakıldığında Türkiye kökenlilerin anavatanlarıyla ilişkileri araştırmaya katılanlar tarafından daha yoğun bulunmuştur. Örneğin, göçmen grupları içerisinde en yüksek eğitim oranına sahip olan İran'lıların ülkeleriyle bağları olmasına karşın çok da “sıkı bir ilişkiden” bahsetmek zordur (Naghdi, 2010: 200-203). Bunun elbette eğitim oranı, göç sebebi, politik nedenler, özgürlükler gibi kimi sebeplerini düşünmek gerekir. Türkiye'li gençlerin de kimi özellikleriyle kendilerine yakın gördükleri Şili'liler, coğrafi olarak sık gidiş gelişli bir ilişkiyi kurmakta zorlanan bir gruptur. Irak, Afganistan ve Somali gibi

ülkelerden gelenler açısından da farklı durumlar söz konudur. Bu açıdan Türkiye kökenliler, anavatanın İsveç'e coğrafi yakınlık imkanından dolayı Balkan ülkeleri göçmenleriyle benzer durumdadır. Burada Türkiye kökenlilerin görece canlı akrabalık ilişkileri, ülkenin büyüklüğü ve farklı çekicilikleri de devreye girmektedir. “Vatan” kavramı değişime uğrasa da Türkiye kökenliler açısından yeni kuşaklarda bir şekilde yaşayan dönemin ruhu, ilişkiselliğine de uygun bir “memleket” tanımı ortaya çıkabilmektedir. Bunun ortaya çıkışında Türkiye'nin büyük ve çeşitli açılardan etkili bir ülke olmasının etkisi düşünülebilir.

Özellikle son on beş yirmi yılda Türkiye'nin televizyon dizileri alanında gerçekleştirildiği gelişim bile oldukça önemli bir girdidir. Türk dizileri sadece Türkiye kökenliler tarafından değil, diğer farklı göçmen grupları tarafından da takip edilmektedir. Ayrıca, Türkiye kökenlilerin ilişkileri sadece “dini” temelli diğer Müslüman ülke göçmenleriyle değil, çok farklı kesimleri de içermektedir. Gençler arasında farklı dini kimliğe sahip göçmen gruplarıyla da ilişkiler söz konudur. Bunun yanında şüphesiz Müslüman kimliği üzerinden de Araplar, Orta Asya kökenliler ve Afrikalılarla önemli temaslar oluşabilmektedir. Türkiye, göç veren birçok ülke ile karşılaştırıldığında farklı potansiyelleriyle çok daha dikkat çekici bir durumdadır, bu aynı zamanda İsveç'te bulunan Türkiye kökenli göçmen topluluğunu güçlendiren bir durumdur. Bu konudaki en önemli kısıtlılık ise iç siyasal çeşitli gerilimlerin toplam göçmenler üzerindeki etkisidir. Potansiyelin daha etkin hale gelmesini kısmen etkileyen bir durum olarak dikkat çeker.

Anık ve Şahin, İsveç'te göçmenler arasında birinci ve ikinci kuşakta Türkiye'ye ilişkin “anavatan” vurgusunun daha fazla olduğunu, buna karşın üçüncü kuşakta kendisini Türkiye'de yabancı veya ziyaretçi gibi hissetme eğilimlerinin yüksek olduğunu aynı zamanda araştırmalarının istatistiksel veriyle de öne sürerler (2016: 50-55). Anık ve Şahin'in İsveç'teki Türklerle gerçekleştirdikleri, geçerli kabul ettikleri 429 anketin sonuçları üzerine yaptıkları çalışmalarında 1-5 Lickert ölçeği ortalamaları üzerinden sundukları kimi verilerde önemli eğilimler bulunmaktadır. Buna göre araştırmaya katılan Türklerin en yüksek oranda katıldıkları ifadeler, dili yeni kuşağa öğretme, kültürel aidiyetin korunması, dini kimliğin önemi gibi içerikler taşımaktadır. Bu ifadelerin anket sonuçları ortalamaları beş üzerinden 4.2- 4.5 arasındadır (Anık, Şahin, 2016: 42). Üçüncü kuşağın “memleket” algılarındaki değişimin ve diğer iki kuşakla farkının önemli olduğunu belirten Anık ve Şahin, bu durumun olumlu açıdan İsveç'e entegrasyon bağlamında değerlendirilmesinin yanında, Türk kültür ve kimliği açısından asimile olmak gibi olumsuz sonuçları olabileceğini, “iki kültürlü” kimliklerin yükselişinin ve etkisinin Türk kimliği açısından olumsuzluklar yaratacağını belirtirler (2016: 55). Bu noktada anavatan kültürü, anadil ve din gibi alanlardaki halen genel olarak geçerli olan muhafazakar tutuma da işaret ederler (2016: 55). Aslında bu noktada günümüz gerilimini entegrasyon ve asimilasyon gibi iki kutupsal tanım üzerinden yapmak oldukça güçtür. Öncelikle İsveç'te doğmuş olan, tüm sosyalleşmesini bu ülkede

geçiren bir kuşağın “iki kültürlü” olması oldukça doğal bir durumdur, ki birçok farklı göçmen grubunda esas “anavatan” kimliğinin kurulması zamanla dışarıda kalabilmektedir. Bu durum Türkiye kökenlilerde görece iyidir. Özellikle dil, din gibi kültürün önemli öğelerinin etkisi önemli ve temel olmakla beraber, bunu sadece muhafazakar bir dini kimlik çerçevesinde kurgulamak çok ciddi sayıda kesimi de dışarıda bırakabilecektir. Din, kimlik açısından oldukça temel olgulardan birisidir, ama bunun nasıl yorumlanacağı önemlidir. Türkiye'nin tarihsel birikim ve kültürel kodları oldukça güçlü, diğer yandan çeşitlidir. Aslında günümüzde yurt dışında yaşayan Türkiye kökenli gençlerin kimlik oluşumlarındaki durumu “ebru” benzetmesiyle tanımlamak mümkündür. Bu açıdan farklı renklerin ebru tablosuna girmesi gibi, şekillendirme, yeni karışım renklerinin oluşması gibi gençlerin de farklı kanallardan kimlikleri oluşur. Bu açıdan Türkiye’de bu benzetmeden gidilirse renklerin çeşidi de, eğer son yıllarda daha fazla gündem olan “yurt dışı Türkler” konusunda girişimler de daha fazla olursa Türkiye'nin şekil verme kapasitesi de daha fazla çok varyasyon içerecektir. Bu “ebru benzetmesi farklı kültürlerin etkileşiminde de görülecektir. “Tek” bir sabit renk veya şekil olmasa da renklerin ve çizgilerin geçişleri oldukça önemlidir. Bu durum zaten kendiliğinden bir seyir izlemektedir. Ama gençlerin kimliklenme ve kültürlenme durumunu önceki kuşaklarla karşılaştırmak dönem açısından aslında mümkün değildir. Günümüzde Türkiye kökenli gençler sadece “kendi kimlikleri” değil, İsveç’te günümüzde çeşitli bölgelerde gelişen getto, banliyö göçmen gençliğinin de önemli bileşenlerindedir. Bu açıdan ortaya ilginç bir durum da çıkmaktadır. Odak grup çalışmasında katılımcıların bu tartışmaya benzer alandaki ifadeleri ilginçtir:

Erkek – 2-- Hem oralı hem buralı oluyorsun. Ama biz Türkler duygusalız yani. Bak bir taraftan yani benim hislerim, ne kadar eleştirsem de ayrı oluyor... Ya sadece Türkiye'yi düşünerek de nasıl yaşayacaksın, burada çalışıyorsun, vergi veriyorsun, yani burada sorun oluyor, sevinç oluyor... Ama inanılmaz bir şey, bilmem sadece ana baba mı kafaya soktu, yani Türkiye deyince farklı oluyorsun.

Kadın – 3-- Türkiye’de yani tamamen oralı mı hissediyorsun? Garip olmuyor musun? Evet iyi ama, karışmıyor mu yani?

(Konuşmalar...)

Erkek -2 – Yani tabii farklı şimdi, ama Türkiye’de insanlarda da para ne kadar? Yani evet bunlar gurbetçi kazıklayalım durumları da oluyor. Yani yaşıyoruz, veya bilmez vs. Oysa biliyorum yani aynı maçları, aynı filmleri izliyoruz yani... Ama bizim durum daha iyi bence, yani Avrupa’ya da orayı da biliyorsun. İki tarafı da görüyorsun...

Sonuç ve Tartışma

İsveç'te yaşayan Türkiye kökenli gençlerin genel olarak Türkiye algılarının dinamik, canlı ve ilişki artırmaya açık olduğunu belirtmek mümkündür. Farklı çalışmalarda özellikle “üçüncü kuşak” olarak anılan kesimlerde “memleket” algısının değişmesi (Anık, Şahin 2016; Yılmaz, 2017²) gibi durumlar “doğal” olarak bulunmakla birlikte, oldukça ciddi bir ilgi ve ilişki geliştirme eğilimi de dikkat çekmektedir. Özellikle son dönemlerde yurt dışında yaşayan Türkiye kökenli gençlere yönelik Türkiye Cumhuriyeti'nin çeşitli resmi kurumlarının “kamp” gibi girişimleri oldukça anlamlı gözükmektedir. Benzer düzenlemeler dijital çağ da dikkate alınarak, Büyükelçilikler kanalıyla telefon uygulamaları, canlı bir haberleşme, farklı etkinlikler temelinde de yürütülebilir. Bu açıdan Türkiye'nin popüler kültür alanındaki potansiyelleri de kullanılabilir. Bunun yanında en önemli kısıtlılıklardan birisi olarak Türkiye'de siyasal süreçlerin zaman zaman sertleşen, toplumun beraberlik hissini olumsuz anlamda etkileyen yapısı dikkat çekmektedir. Sadece bu makalede ele alınan “odak grup görüşmesindeki” diyaloglar ve etkileşimler değil, bu İsveç'teki tüm araştırma sürecinde dikkat çeken bir durum olarak öne çıkmıştır. Bunun oldukça görünür olmasında kısmen araştırmanın Türkiye'deki seçim yılı olan 2018'de yapılmasının da etkisi bulunmakla birlikte, Türkiye'deki tartışmaların yurt dışındaki yansımalarının etki seviyesinin düşünlenden daha fazla olduğu da göz önünde tutulmalıdır.

Yurt dışında yaşayan Türkiye kökenliler bir dönem en başta döviz sağlayıcılar olarak görüldü, bir dönem Avrupa Birliği ile daha yakın ilişkide olunan yıllarda bir lobi zemini olarak önemsendi. Fakat bugünün küreselleşmiş, iletişim ve ulaşım kanallarıyla küçülmüş dünyasında yurt dışında, özellikle Avrupa'da, milyonlarca ifade edilebilecek Türkiye kökenli insan ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan çok daha karmaşık ve etkili anlamlar taşımaktadır. Sadece ticaretin geliştirilmesi, turizm canlılığı, döviz girdisi değil, küçülen dünyada Türkiye'nin her açıdan etkisini artırıcı bir özelliğe sahip olmaları yanında bu kesimlerin yaşadıkları ülkelerde elde edecekleri başarıların etkileri de çok geniş bir zeminde olacaktır. Ayrıca sadece Türkiye'yi etkilemekle kalmamaktadırlar. Türkiye kökenli göçmenler, buldukları ülkelerde, başta İslam ülkelerinden gelen göçmenler olmak üzere, tüm göçmen grupları açısından da önemli bir rol üstlenme potansiyeline sahiptir.

Günümüzde entegrasyon ve asimilasyon ikiliği üzerinden kimlik edinme veya kaybetmeye bakmak pek de mümkün değildir. Öncelikle tüm sosyalleşmesi Türkiye dışında gerçekleşmiş kesimlerin farklı özellikler taşıyacakları kabul edilmedir. Bunun yanında bu kesimlerin Türkiye'ye de öğreteceği çok şey bulunmak-

² Yılmaz'ın (2017) çalışması Almanya'da gerçekleşmiştir. Sadece üçüncü kuşak gençlerde değil, genel olarak bir eğilime de vurgu yapılmaktadır. Bunun yanında metin ilk olarak Kaya ve Kentel'in kullandıkları (2005) “Euro Türk”, “Avrupalı Türkler” gibi bir kategoriyi desteklemekte ve önermektedir ki, günümüzde değişim, etkileşim gibi açılardan işlevsel olabilecek bir öneridir.

tadır. Günümüz dünyasının gençliği ve gençlerin algıları açısından, Türkiye'nin Türkiye ile bağı olan kesimlerden yararlanması ve “ęrenmesi” de mümkündür. Bu ęrenim sadece teknolojik alanda “*know how*” konularıyla ilgili değil, aynı zamanda etkileşimden kaynaklı olarak daha farklı değerlendirme yapma kapasitesinde olan özellikle genç kuşaklardan girdi almak anlamındadır.

Kaynakça

- Abadan Unat, N. (2006) *Bitmeyen Göç/Konuk İşçilikten Ulus-ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akiş Kalaylıoğlu, Y. ve Kalaylıoğlu, M. (2017) "Organizing of Turkish Migrants in Metropolitan Stockholm: From National Federation to Women, Youth and Other Associations", *Migration From Turkey to Sweden* (der. B. Başer ve P. Levin), Londra -New York: I.B. Tauris, 181 -227.
- Anık, M. ve Şahin, K. (2016) "The Turks in Sweden in The Triangle of Acculturation, Integration and Homeland", *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11, 2, 29-56.
- Behtoui, A. (2015) "Educational Achievement", *The Integration of Descendants of Migrants from Turkey in Stockholm* (der. C. Westin), Amsterdam: Amsterdam University Press, 43-57.
- Behtoui, A. (2015) "Perceptions of Discrimination", *The Integration of Descendants of Migrants from Turkey in Stockholm* (der. C. Westin), Amsterdam: Amsterdam University Press, 69-79.
- Cederberg, M. (2012) "Migrant Networks and Beyond: Exploring The Value of The Notion of Social Capital for Making Sense of Ethnic Inequalities", *Acta Sociologica*, 55, 1, 59-72.
- Erbaş, H. (2018) "Göçmen Krizi Mi ? Krizlerin Göçmenleri Mi?: Göçler Çağında Göçmenlik Halleri, Çelişkiler ve Sorunlar", *Bugünkü Küreselleşmeyi Anlamak* içinde (der. S. Durusoy ve İ. Ş. Selçuk) , Ankara: İmaj Yayınevi, 123-167.
- Erdoğan, M. M. (2015) "Avrupa'da Türkiye Kökenli Göçmenler ve 'Euro-Turksbarometre' Araştırmaları", *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1, 1, 108-148.
- Frisina, A. (2019) "Göç Araştırmalarında Odak Gruplar: "Kamusal Düşünme" için Bir Forum?", *Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar* (der. R. Zapata-Barrero ve E. Yalaz), İstanbul: Göç Araştırmaları Derneği (GAR Kitaplık), 221-244.
- IPSOS (2017) Global Views on Immigration and the Refugee Crisis. IPSOS Raporu. (<https://www.ipsos.com/en/global-views-immigration-and-refugee-crisis>)
- Kalaylıoğlu, İ. M. (2009) "İsveç'te Göçmen Politikası, Üyelik Hakları ve Göçmenlerin Siyasal Katılımı: Yasal/Kurumsal Çerçeve ve Kimi Sonuçlar", *Toplum ve Bilim*, 115, 261-98.
- Kaya, A. ve Kentel, F. (2005) *Euro-Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü, Engel mi?*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kamberelis, G., ve Dimitriadis, G. (2005) "Focus Groups: Strategic Articulations of Pedagogy, Politics, and Inquiry", *The Sage Handbook of Qualitative Research* (der. N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln), Thousand Oaks, CA: Sage, 887-907.
- Konda (2018) 2008-2018 10 Yılda Ne Değişti? Hayat Tarzları Araştırması.(<https://interaktif.konda.com.tr/tr/HayatTarzlari2018/#3rdPage/2>).
- Larucea, C.V. (2015) "Identity: Belonging, Language and Transnationalism", *The Integration of Descendants of Migrants from Turkey in Stockholm* (der. C. Westin), Amsterdam: Amsterdam University Press, 79-103.
- Levin, P. ve Başer, B. (2017) "The 50th Anniversary of the Beginning of *Migration from Turkey to Sweden*: Lessons Concerning Integration, Cohesion and Inclusion", *Migration From Turkey to Sweden* (der. B. Başer ve P. Levin), Londra -New York: I.B. Tauris, 1-32,
- Mulinari, D. ve Neergaard, A. (2005) "'Black skull' Consciousness: The new Swedish Working Class", *Race & Class*, 46, 3, 55-72.
- Mulinari, D. ve Neergaard, A. (2019) "A Contradiction in Terms? Migrant Activists In The Sweden Democrats Party", *Identities*, 26, 222-240.

Naghdi, A. (2010) "Iranian Diaspora: With focus on Iranian Immigrants in Sweden", *Asian Social Science*, 6, 11, 197-208.

Özdemir, S. B., Özdemir M. Ve Stattin H. (2019) "Ethnic Harassment and Immigrant Youth's Engagement in Violent Behaviors: Understanding the Risk Factors", *Child Development*, Mayıs/Haziran, 90, 3, 808-824.

Petterson K., Liebkind K. Ve Sakki I. (2016) "You Who Are An Immigrant - Why Are You In The Sweden Democrats?", *Discourse & Society*, 7, 6, 624-641.

Sönmez, E. (2015) Abdullah Yücel – *İsveç'te Bir Türk Öncüsünün Hayatı*, İzmir: Etki Yayınevi.

Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2013) "Almanya'yı Temizliyorum': Almanya'da Göçmen, Kadın ve Temizlikçi Olmak", *Çalışma ve Toplum*, 37 , 235-258.

Westin, C. (2003) "Young People of Migrant Origin in Sweden", *International Migration Review* 37, sayı 4: 987-1010.

Yılmaz, G. G. (2017) "Avrupa'da Yaşayan Türkiyelilere Dair Gurbetçi ve Almancı Söylemlerinin Yeniden Düşünülmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, Göç Özel Sayısı, 1473-1490.